

הלכות יום הכיפורים תרכב-תרכג רעמ

שיש עבודה בידו וירוש מהן לפי שהעריכות עבירה מצויה שנפשו של אדם מהמתן ויצרו תוקפיו והשלישי מפתוריו ביונה לפי שיש בו כח התשובה ושאין יכולין לברוח מאת פני הקב"ה ונהוגים לסיים ההפמרה במיכה^{כג} מי אל כמוך כל.

ואחר ההפמרה נוהגין במדינות אלו שלא לברך רק שלש ברכות אבל אין אומרים על התורה ועל העבודה לפי שכבר נגמרה עבודת היום קודם המנחה^{כד}.

ונהגים במדינות אלו שאין אומרים צדקתך כשחל בשבת לפי שכתוב בו משפטך תהום רכה ואין אנו מבקשין משפט ביום הכיפורים אלא רחמים ולפנים משורת הדין כעין שנאמר ואל תבא במשפט כל^{כה}:

ה אם השעה החוקה ידלנו ואינו מלכנו כדי להתחיל נעילה במונח^{כז} שיתבאר בס' תרכ"ג^{כח}:

ז אע"פ שאין נשאת כמים במנחה ביום הכיפורים כמ"ש בס' קב"ל^{כט} ע"ש אעפ"כ יאמר הש"י ברכת כהנים וישום שלום^ל ממעם שנתבאר שם ע"ש:

תרכג סדר תפלת נעילה וכו' י"ב] סעיפים:

א במקומות שאומרים אשרי וכו' לציון קודם תפלת מנחה צריכים לחזור ולומר אשרי קודם תפלת נעילה כדי להפסיק בין מנחה לנעילה ממעם שנתבאר בס' ק"ח^ל וק"ה^ל:

ב התחלת זמן תפלת נעילה הוא כשהחמה בראש האילנות והיינו קרוב להתחלת השקיעה ונמשך זמנה עד סמוך לצאת הכוכבים לפיכך צריך הש"י לקצר בסליחות ופיוטים שבאמצע התפלה וגם אין לו למשוך בתפלת נעילה כל חיבה וחיבה כדרך שמושיך

לעיל ס' קנו ס"ג). ובסדרו הנסח שם שלום בכל התפלות.
לו סעף ב.

סימן תרכג

א כדלעיל ס' תרכב ס"ב, שיש מקומות ודגים כן.
ב סוד ושו"ע ס"א. וראה לעיל שם, הנהגה במדינות אלו, שלא לומר אשרי וכו' לציון עד קודם נעילה.

ג ראה גם לעיל שם.

ד ס"ח (לעמוד מדברי הנחומים של תורה). וראה שער

ה הכולל פמ"ד אות יג.

ה שהיא דעתו מיושבת.

ו (רמב"ן י' (ב) ד"ה ירושלמי, כשם הירושלמי ברכות

פ"ד ה"א (שגם רב התחיל או). מהר"ם מירומבוטג (שש

להתפלל כולה ביום), הובא בר"ן שם ד"ה דתי, ובהגהות

מייטנות הל' תפלה פ"ג אות ה. רא"ש פ"ח ס" ב. סוד

וש"ע ס"ב.

ז כדלעיל ס' רפא ס"ו (במספר). ולפי ששת האוננים,

ראה סדר הכנסת שבת בתולות, שזמן זה (בשחרונה

בראש האילנות) היא שקיעה תראית, שהוא זמן קצר לפני

השקיעה האמיתית (כשהשמש בראשי החרים), וש"כ

ח מ"א ס"ק א (בפירוש מדברי הרשב"ם הל' תפלה פ"ג ה"ו,

וש"ע כאן ס"א: ששילום אותה סמוך לשקיעת החמה).

כרבי יוחנן בירושלמי שם (שיש להתפלל כולה ביום). וראה

גם לקמן ס' תרכב ס"א (כרבי יוחנן).

יח ושו"י שם ד"ה קורין, מ"ז ס"ק ה.
יט מור וש"ע שם. והענין נתבאר לעיל ס' רפב סוף ס"א.

כ ברייתא שם. מור וש"ע שם.

כא כ"ז ד"ה וקורין לבוש ס"ב.

כב אבודרהם סדר תפלת יו"ט. אלה וזמא סק"ב.

כג ז. תרכב. סוד וש"ע שם.

כד ע"ש ד"ה המפזיר בשם ראב"ן, מהר"ל הל' תפלת

מנחה דיום כפור (ע' ענב). רמ"א ס"ב.

כה הגהות מייטנות שם. לבוש ס"ב.

כו ד"ן ד"ה (ט, א) ד"ה נמא מלל, כשם הר"י ברצלוני

הרבי משה ס"ק ה. רמ"א ס"ג.

כז תולעים לו ז.

כח תולעים קנוג, ב.

כט קנוג שם. וראה גם לעיל ס' תקצה וכו' ד"ה (ואין

לעורר הדין ביום דין).

ל הגהות מייטנות שם ד"ה צריך. הובא ב"י סוף המ"ו

מ"א סק"ב. וראה גם לעיל ס' תרכ ס"א.

לא סעף ב.

לב מור בשם רב ענינים. ש"ע ס"ד.

לג סעף א.

לד דרכי משה ס"ק ה, כשם נהגים (מורג) נהג ויה"כ

(ע' קנו). לבוש ס"ג.

לה ולא שלום רב (ראה ב"י סוף המ"ט) כשם הנרדכי.

הלכות יום הכיפורים תרכג

בשאר תפלות⁹ כדי שגמור קודם צאת הכוכבים לפי שתפלה זו היא בתענית ציבורי כנגד נעילת שערי היכל שבמקדש¹⁰ שהיה ביום אחר הדלקת נרות של בין הערבים¹¹ בעבד הרוצה לצאת מן המלך ומקודם שיצא הוא מבקש פרס ומנת המלך ויוצא ונועל השער אחריו¹²:

ג אבל יש אומרים¹³ שיכולין להאריך ולהמשך בתפלת נעילה גם בלילה ואע"פ שהוא אחר נעילת שערי היכל לפי שלא תקנו כלל להתפלל תפלה זו בעת נעילת שערי היכל ומה שנקרא תפלת נעילה היינו לפי שמתפללין אותה בסוף היום והיא גמר תפלות של היום ומתפללין אותה סמוך לנעילת שערי שמים¹⁴ שנועלין אותם בגמר התפלות¹⁵:

ד ואע"פ שהעיקר כסברא הראשונה מכל מקום עכשיו שנוהגין כסברא האחרונה אין למחות בידם ומכל מקום צריכין להתחיל בעוד היום גדול וגם זהירו לומר חרו היום יפנה כו' קודם הערב שמש דאם לא כן הוא דובר שקרים לפני ה'¹⁶:

ה ואומרים במקום כתבנו החמנו¹⁷ ובמקום וכתוב וחתום ובמקום ונתב ונתחם¹⁸:

ו ואם הוא שבת מזכיר של שבת בתפלה זו¹⁹ בדרך שמוכיר בשאר תפלות היום²⁰ שהרי עדיין יום שבת הוא²¹ ואפילו אותם הממשיכים תפלה זו בלילה מכל מקום כיון שהתחילו מבעוד יום צריך להזכיר של שבת (כמ"ש בס' קפ"ח²²).

אבל בוודאי שלאחר התפלה אין מזכירין בו של שבת²³ כיון שבבר סיים ברכת שבת (דהיינו אתה בחרתנו שחזתמין מקדש השבת) ולא מצינו הזכרה אחר סיום הברכה²⁴ כמ"ש בס' תכ"ה²⁵ ע"ש.

במה דברים אמורים ביחוד אבל הש"ץ כיון שאומר הוודאי בתוך התפלה צריך להזכיר של שבת²⁶ באתה הבדלת אנוש כו' בדרך שמוכיר בו של יום הכיפורים שהרי ברכת אתה בחרתנו היא מיוחדת לשבת וליום הכיפורים שהרי מזכיר בה של שבת בתחלה ותתן לנו את יום השבת הזה וכו' ובסוף חותם מקדש השבת כו'²⁷ ומכל מקום אם לא הזכיר של שבת בתוך הוודאי אין מחזירין אותו²⁸ כיון שהזכירו בתוך התפלה? אבל אם לא הזכיר של שבת כלל אפילו בתוך התפלה מחזירין אותו²⁹ בין יחיד בין ש"ץ:

כ נמצא שבת כד, רע"ב. מור וש"ע ס"ג. וראה גם לעיל ס' רמח ס"ה.

כא ראה גניא שם.

כב לבוש ס"ג.

כג סוף ז. וראה מ"מ גיונים.

כד דא"ש שבת ס"ב ס"ז. מור. מרדכי שם רמז רפב. מור וש"ע שם.

כה רא"ש שם. לבוש ס"ג.

כו סיבן זה כשע"י לא הגיע לדינו, וראה מור וש"ע שם ס"א.

כז שכלי הקלטה מי קנה. שילת מנר"ל ס' ג. ב"י ר"ה ונ"מ אבל. ש"ע שם.

כח ראה לבוש שם.

כט ב"י שם. ש"ע שם.

ל לבוש שם. מ"א סק"ב.

לא הנהיג מרדכי שבת רמז רנו (עמ', א). הובא ב"י ר"ה ואם, וכדרכי משה האריך אותה ג. ח"א שם.

ט כ"י מר"ה ומאריכין, ש"ע שם.

י ראה פסחים ג, ב ורש"י ר"ה לתפלה. משנה תענית כג, א ורש"י ר"ה נעילת רמב"ם דל' תענית פ"ה ה"ה. מור

ס' תקעש כסופו. לבוש ס"ב. לעיל ס' קפ"ב ס"א.

יא ויושלחני שם כרבי יוחנן. לבוש שם.

יב רא"ש שם. ר"ן שם ר"ה דושלמי. לבוש שם.

יג לבוש שם.

יד ר"ן (ג, ב) ר"ה והוי ברעת הרי"ף שם, כרב בירושלמי שם.

טו רב בירושלמי שם.

טז דש"י תענית דף כו, א ר"ה נעילת.

יז ב"ח מר"ה ולענין הלכה. ח"א סק"א. ומנהג הב"ד לאמרו גם אם כבר העריב היום (ספר המנהגים –

הב"ד ע' 59).

יח רוקח ס' רז ר"ה אשירי. מרדכי רמז תשכז. טור. ח"א ס"ב.

יט רוקח שם. מור. לבוש סוף ס"ב.

הלכות יום הכיפורים תרכג רפא

ז במקום שאומרים כתר במוסף אומרים ג"כ בנעילה²⁷ ובמקומות שאומרים נעריך במוסף אומרים ג"כ בנעילה²⁸:

ה נשאים כפים בנעילה²⁹ ולפי שנשיאת כפים הוקשה לעבודה כמ"ש בס' קכ"ח³⁰ ועבודה אינה אלא ביום³¹ לפיכך צריך הש"ץ למחר בתפלת נעילה ולדלוג הסליחות אם אין שהות ביום בענין שהתא נשיאת כפים ביום³² קודם צאת הכוכבים³³.

אבל במדינות אלו אין נוהגין כן אלא אין הכהנים עולין לדוכן כלל בנעילה³⁴ לפי שמאריכין בסליחות ופזמונים עד הלילה ואין נשיאת כפים בלילה³⁵ אבל מכל מקום אומר הש"ץ אלקינו ואלקי אבותינו ברכנו כו' אע"פ שהוא לילה שבוה אין קפידא כל כך³⁶ כיון שתפלה זו ראויה לנשיאת כפים שהרי התחלת זמנה היא מבעוד יום³⁷:

ז ואחר התפלה אומרים אבינו מלכנו³⁸ אפילו כשהל בשבת³⁹ ואפילו עדיין הוא יום⁴⁰ ואף על פי שבכל היום אין אומרים אבינו מלכנו כשהוא שבת מכל מקום עכשו יש לאומרו לפי שעכשו הוא גמר החתימה ואנו צריכין לבקשת רחמים ואם לא עכשו אימת⁴¹:

י בסוף הסליחות⁴² אומרים שמע ישראל פעם אחת ושלוש פעמים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד⁴³ ואח"כ אומרים שבע פעמים ה' הוא האלהים⁴⁴ ללוות השכינה שתעלה ותסתלק עכשו למעלה משבעה רקיעים שבעת התפלה היתה השכינה שרויה בנינו ועכשו תעלה למקומה⁴⁵:

יא ואומרים קדיש⁴⁶ שלם⁴⁷ ואח"כ⁴⁸ תוקעין תקיעה אחת⁴⁹ ויש נוהגין לתקוע תשר"ת⁵⁰. ואע"פ שעדיין לא הבדילו בתפלה⁵¹ אעפ"כ אין כאן איסור כלל כיון שהתקיעה אינה מלאכה כלל⁵² ואין בה אפילו משום שבות גמור כמ"ש בס' תקפ"ח⁵³] ולא אסרו בשבת

הל. מ"א שם.
מז ש"ע ס"ג במחזור הב"ד הוא אחר אבינו מלכנו.
מח מנהגים (פרי"א) מנהג יוד"כ (ע' קז). רמ"א ס"ו. וראה לעיל סי' פא ס"ז וס"ב.
מט תוס' ברכות דל, א ד"ה אמר. סמ"ג ל"א ס"ב בשם מנור. שו"ע שם. וראה לעיל שם ס"א.
 נ לבוש ס"ה. וראה לעיל שם.
נא מנהגים (פרי"א) יום כפור (ע' קז). רמ"א ס"ו.
נב מנהגים שם. לבוש ס"ה.
נג מנהגים שם. רמ"א שם. ועקר שם, שבקצת מקומות נהגו לתקוע קודם קדיש. ומנהג הב"ד שתוקעין במצנע הקדיש לפני התקבל – אחר שנמנעו "מאירש" (ספר המנהגים – הב"ד ע' 59).
נד תוס' מגילה ד, ב ד"ה ויעבדיה (הב'). מרדכי רמז תשכו. הגהות מיימוניות סוף הל' שביתת עשור ד"ה מה שנהגו לתקוע. האגור סי' תתקנא. רמ"א שם. וזכ"ה מנהג הב"ד (ראה אצור מנהגי הב"ד יוד"כ ע' רמג אות רצב), ואחר התקיעה אומרים: לשנה הבאת בירושלים (מנחות), ואח"כ משלמים הקדיש (ספר המנהגים – הב"ד שם).
נה הגהות מיימוניות שם בשם רב פלמי נאון ורב עמרם. מור סי' תרכה. שו"ע ס"ו.
נו ראה לעיל סי' רצמ סוף סמ"ו ולקמן סי' תרכד סמ"ו (לענין מוסף מחול על הקדיש).
נז תוס' שם. מרדכי שם. הגהות מיימוניות שם. טור שם. מנהגים שם. מ"א סק"ד.
נח סעף ד.

לב טור שו"ע ס"ה.
לג ב"ח סוף חמין. עמדת זקנים ס"ק ג.
לד חזו"ה תענית בן, א. מור וש"ע ס"ה. וראה גם לעיל סי' קכח ס"א וסמ"ו. סי' קכט ס"א. ודענו אף במדינות אלו שאין נשיאת כפים אלא ביום, כדלעיל סי' קכח ס"ג, ושם נתבאר הפנים.
לה סמ"ג וסמ"ד וסמ"א.
לו הגהות מיימוניות הל' תפלה פ"ג אות ה (לענין נשיאת כפים). מרדכי הל' תפלת שחרית ד"י"ב (ע' שלט). לבוש ס"ה. וכדלעיל סי' א מרדכי"כ ס"ז ש"ג.
לז הגהות מיימוניות סוף הל' שביתת עשור ד"ה צ"ד, בשם מרדכי"ב. ב"י מרדכי ומאריכין. לבוש סוף ס"ה. מ"א סק"ג.
לח לבוש שם.
לט מנהגים (פרי"א) מנהג יוד"כ (ע' קז). רמ"א ס"ה. וזכ"ה מנהג הב"ד אפילו עוד היום גדול (ספר המנהגים – הב"ד ע' 59. א"א ח"ה ע' ע).
מ לבוש ע"י.
מא מ"א סק"ג.
מב מרדכי"ל שם (אף לענין אחר עד הלילה). וכדלעיל ס"ב.
מג מרדכי"ל הל' י"ח ע"י (שגו). דרכי משה ס"ק ג. רמ"א ס"ה.
מד מרדכי"ל שם. דרכי משה ס"ק ב. מ"א ס"ק ג.
מה מ"א שם.
מו ר"ן ר"ה (מ, א) ד"ה מכלל. ב"י סי' תרכב ד"ה ואם

רפב הלכות יום הכיפורים תרכג-תרכד

ויום טוב אלא משום עובדין רחול כמו שנתבאר שם לפיכך יש להתיר תקיעה זו אפילו בין השמשות⁹¹ אם כבר נמרו תפלת נעילה (ועיין בס"י שמ"ב ס"ו):
יד [יב] ושעם תקיעה זו היא סימן לסילוק שכניה למעלה⁹² כמו שהיה במתן תורה שבשעלתה השכינה נאמר⁹³ במשך היובל וכו' ונאמר⁹⁴ עלה אלהים בתרועה כו' ועוד יש מעט בתקיעה זו להראות שהוא יום טוב ולהרבות בסעודה⁹⁵ מפני שאין יום טוב זה מפורסם עשו בו תקנה לפרסמו⁹⁶ לכן יפקדו איש את רעהו בצאתו מבית הכנסת כדרך שאומרים בשבת ויום טוב⁹⁷:

תרכד סדר מוצאי יום הכיפורים וכו' מ"ו סעיפים:

א ומתפללין תפלת ערבית שאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית⁹⁸ אפילו אותם הגמשיכים בה בלילה⁹⁹ כיון שהוכירו בה של יום הכיפורים.¹⁰⁰

ואומרים הבלדה בחונן הדעת¹⁰¹ כמו בכל מוצאי שבת ויום טוב¹⁰²:

ב וצריך להוסיף מן החול על הקודש ביציאתו¹⁰³ כמו בכניסתו כמ"ש בס"י תר"ח¹⁰⁴ דהיינו שימתנו מעט אחר צאת הכוכבים¹⁰⁵.

ובמקומות שמבדילין על הכוס בבית הכנסת בכל מוצאי שבת ויום טוב גם עכשיו יבדיל השלח צבור ויטעין מן הכוס לקמן או לגדול אם מתכוין לצאת בהבלדה זו¹⁰⁶ ועיין בסמיך רצ"ה¹⁰⁷:

ג המבדיל על הכוס במוצאי יום הכיפורים אינו מברך על הבשמים¹⁰⁸ שלא תקנו אלא במוצאי שבת כדי להשיב את הנפש יתירה שהלכה לה¹⁰⁹.

אבל אם הל יום הכיפורים בשבת מברכין על הבשמים כמו בכל מוצאי שבת¹¹⁰:

ד אבל על האור צריך לברך אפילו כשחל בחול¹¹¹ לפי שהוא דבר חדש שלא נהנה ממנו ביום הכיפורים¹¹² שאסור בהכערה לפיכך אינו דומה לשאר מוצאי יו"ט שאין מברכין

נט מ"א שם. א"ת רבה קפ"ו. וראה אוצר מנהגי הב"ד שם ע' רמב א"ת רפ.

ס ועיין שם לכאן (לענין בין השמשות).

סא סוה"ג סוף ל"ת סג. לבוש ס"ה. ט"ז סק"ב.

סב שמו"ג י, טו.

סג תהלים מג, ו.

סד תוס' שבת ק"ד, ב ד"ה ואמאי. סמ"ג שם. א"ת וזמא קפ"ג. ומדלקמן ס' תרכ"ט ס"פ.

סה תוס' וסמ"ג שם. א"ת וזמא שם.

סו נטה משה מוס"י תתפת א"ת וזמא שם.

סימן תרכד

א גמרא פו, ס"ל"ב (ביריהא דלא כרב). ירושלמי כרבת ס"ד ה"א כרבי יוחנן ר"ף (ג, ב). ר"א"ש פ"ח ס' כ בשם מר"י"ג מרומבאר (הק"ל כרבי יוחנן).

ב כדעת הר"ף (ג, ב) הלעיל ס' תרכ"ט ס"ג, מ"ט כותב שנהוגים להתפלל ערבית. ב"ח ס' תרכ"ג (בדעת המור).

ג לכוז ס"א.

ד ביריהא פה, רע"א כרבי יחיאל בן גמליאל משום אבותיו. מור וש"ע ס"א.

ה לכוז שם.

1 כרייתא פא, ב. טור וש"ע ס"ב.
2 סעיף א.

ח ר"א"ש פ"ח ס' ה. מור וש"ע שם.

ט מ"א ריש ה"א.

י ס"ד (בנומרי): אבל אם משקה ממנו לתינוקות אין שום אדם יכול לצאת י"ח בהבלדה זו כיון שלא שותה אדם שיוצא י"ח בהבלדה זו, ושל"י.

יא ודמ"ט הל' שבת פס"ג הכ"ח. מור וש"ע ס"ד. וראה מ"ו כל ס' ה' ולעיל ס' רצ"ט סוף ס"ט, שאם מברך דרו הפסק ברכת היום לשתיהו.

יב כל ס' ט"א. תובא בב"ד ה' ומבדילין. וראה לעיל ס' רצ"ט ס"א. ס' תצא סוף ס"א.

יג אורחות כו. אמרתם סדר תפלת נעילה ד"ה תחיר (ע' רצ). ש"ת נוה"ל ס' ל"ד. ב"ח ד"ה ומבדילין בשם נוה"ל מ"ז סק"ב. מ"א סק"א. וראה לעיל ס' רצ"ט ס"ב שצ"ן לכאן.

יד רבי יוחנן בגמרא פסחים נ, א. מור וש"ע ס"ד. וראה לעיל ס' רצ"ט ס"ב שבמוצאי יו"ט יש אומרים שצריך לחזר אחר ברכת האור לפי שהיא בברכת הבלדה ...

שהבדיל לנו ה"ה היום משאי יול"ט שאסור בו לתבער אור עד עתה בלילה.

טו רש"י שם ד"ה באור ששבת. מור ולבוש ס"ד.